

Päivi Timonen ja Minna Lammi

Päivi Timonen, MMT
Kuluttajatutkimuskeskus, Helsingin yliopisto
Minna Lammi, VTT
Kuluttajatutkimuskeskus, Helsingin yliopisto

KEKKOSEN MATKASSA

Finlandia-katsaukset suostutteluvälineenä Kekkonen ensimmäisen presidenttikauden aikana

Kekkonen ensimmäisen presidenttikauden uutiskatsaukset näyttävät Kekkonen seremoniallisissa tilanteissa, kuten valtiovierailuilla. Lähtö- ja tuloseremonioissa näkyy myös suostuttelun ja vaikutusvallan korostaminen kotimaassa. Julkisilla esiintymisillään Kekkonen osoitti valta-asemansa muun muassa kättelyiden kautta. Hän esitteli myös Suomen valtiojohtoista neuvottelu- ja päätöksentekokoneistoa suhteessa Neuvostoliittoon sekä markkinatalouden rakentamista ja ylläpitämistä suhteessa länteen.

Artikkelissa käytettyjen kuvien julkaisuun on saatu lupa KAVI:ta.

Kekkonen ensimmäistä presidenttikautta (1956–1962) voidaan pitää sodanjälkeisen kauppapolitiikan ja talouden aktiivisen muutoksen aikana, jolloin talouden toimintaympäristö niin Neuvostoliitossa kuin läntisillä markkinoilla muuttui. Tässä toimintaympäristössä Suomi tasapainoili Neuvostoliiton ja lännen ryhmien välissä. Kekkonen otti tehtäväkseen sovittaa yhteen toisaalta Neuvostoliiton rauhanomaiseen rinnakkaiseloon liittyvät vaateet, jotka kohdistuivat Suomen sisäpolitiikkaan ja edellyttivät valtiojohtolta ystävällisistä suhtautumisista Neuvostoliittoon, ja toisaalta vaateet, jotka edellyttivät tasa-arvoista kohtelua suhteessa kapitalistisiin markkinoihin (Nevakivi 1996, 219–222).

Artikkelissamme tarkastelemme Kekkonen ensimmäisen presidenttikauden (1956–1962) kuvastoa *Finlandia-katsauksissa*. *Finlandia-katsaukset* olivat Suomi-Filmin vuosina 1943–1964 valmistamia uutiskatsauksia, joita esitettiin elokuvateattereissa ennen illan pääelokuvaa. Tarkastelemme Kekkonen ensimmäistä presidenttikautta keskittyen presidentti-instituutioon liittyviin seremoniallisiin mediatapahtumiin pehmeän vallan resursseina, joiden kautta pyrittiin suostuttelemaan muita ja vaikuttamaan muiden poliittiseen toimintaan. Tarkastelemme uutiskatsauksissa sitä, millaisissa tilanteissa Kekkonen näytettiin ja mitä Kekkonen katsauksissa teki.

Ennako-oletuksemme on, että Kekkonen näytti esiintymisissään valta-asemansa erilaisten seremonioiden kautta ja pyrki näin luomaan uskottavaa kuvaa itsestään valtiojohtoon toimijana. Samalla hän pyrki vahvistamaan Suomen taloudellis-poliittista asemaa. Steven Rothman (2011, 50) on tarkentanut

amerikkalaisen kansainvälisen politiikantutkija Joseph Nyen (2004) *pehmeän vallan* käsitettä ja korostanut pehmeän vallan perustuvan saatavilla oleviin käyttökelpoisiin suostuttelun ja miellyttämisen resursseihin, kuten mediaan ja instituutioihin. Aappo Kähönen (2006, 20) korostaa konstruktivistista tulkintaa valtion tavoitteiden tutkinnassa. Tässä tulkinnassa kansainvälisen politiikan keskeisiä toimijoita eivät ole niinkään valtiot vaan yksilöt, joilla on mahdollisuus toimia instituutioiden luomassa sosiaalisessa rakenteessa. Anne Kosken (2005) mukaan kansainvälisessä politiikassa valtiot ja laajemmin keskeiset poliittiset toimijat arvioivat toistensa valtaa ja toimijuutta yhteisesti jaettujen kriteereiden pohjalta. Näin ollen on paitsi mielekäästä myös välttämätöntä pyrkiä näyttämään itsestään ulospäin omien tavoitteiden mukaista kuvaa.

1950-luvulla elokuva ja uutiskatsaukset olivat merkittävä media, jota voitiin hyödyntää pehmeän vallan ja suostuttelun resurssina. Aineistomme koostuu 36:sta Suomi-Filmin valmistamasta *Finlandia-katsauksesta*, joita esitettiin ennen illan näytelmäelokuvaa elokuvateattereissa. Kekkonen-materiaalia on presidenttikauden joka vuodelta. Merkittävä osa aineistosta sijoittuu vuoteen 1961, jolloin Kekkonen valmistautui presidentinvaaleihin. Kekkonen ensimmäisen presidenttikauden uutiskatsausten aineisto antaa rikkaan kuvan Kekkonen suuntautumisesta Suomelle tärkeisiin ulkovaltoihin. Aineisto kuvaa paitsi Kekkonen Neuvostoliittoon myös muun muassa Norjaan, Ruotsiin, Itävaltaan, Englantiin, Yhdysvaltoihin ja Kanadaan suuntautuneita matkoja. Analysoimissamme *Finlandia-katsauksissa* on vierailujen ohella kuvauksia Kekkonen kohtaamisista erilaisissa kansallisissa tapahtumissa, kuten yliopistojen tilaisuuksissa ja urheilutapahtumissa. Niissä esitetään myös materiaalia Suomeen saapuvien suurlähettiläiden ensikäynneistä presidentin luona ja eri maiden johtajien vierailuista Suomessa.

Seuraavassa tarkastelemme ensiksi sitä toimintaympäristöä, joka 1950-luvun lopulla ja 1960-luvun alussa vallitsi. Sen jälkeen käsittelemme uutiskatsausten taustaa ja esittelemme tutkimusaineiston tutkimusmetodin. Aineiston analyysissa korostamme seremonioiden merkitystä pehmeän vallan välineenä.

Täpärä vaalitulokset loi hankalan alun presidenttikaudelle

Urho Kekkonen valittiin vuonna 1956 presidentiksi pienimmällä mahdollisella äänimäärällä. Nevakiven (1996, 157) mukaan hän ryhtyi välittömästi vahvistamaan kannatustaan ja varmistamaan Suomen talouden kehitystä rakentamalla henkilökohtaisia suhteita Neuvostoliiton johtoon. Jakobson (1968, 48) korostaa Kekkonen uskallusta rakentaa suhteita idän ohella myös länteen: hän pitää Kekkonen ensimmäisen kauden valtiovierailuja Pohjoismaihin, muualle Eurooppaan ja Yhdysvaltoihin tärkeinä tapahtumina. Näkemyksemme on, että presidentti-instituution suostuttelukäytännöllä oli merkitystä myös menestyksellisten kauppasuhteiden muodostumisen kannalta ja että Kekkonen hyödynsi tätä mahdollisuutta.

Kansainväliselle järjestelmälle on luonteenomaista, että viralliset tavat, tapaamiset ja rituaalit luovat suuntaa valtion toiminnalle. Kekkonen matkusti usein ensimmäisellä kaudella, ja monet valtiojohtajat myös vierailivat Suomessa. Kekkonen vieraili Neuvostoliitossa lähes vuosittain, ja Kekkonen ensimmäisellä presidenttikaudella käynnistyivät neuvostoliittolaisten korkean tason vierailut Suomeen: presidentti Vorosilov vieraili Suomessa runsaat puoli vuotta Kekkonen aloitettua presidenttinä; pääministeri Bulganin ja puoluejohtaja Hruštšov taas saapuivat vierailulle kesäkuussa 1957. Hruštšov tuli

henkilökohtaisesti onnittelemaan Kekosta tämän 60-vuotispäiville vuonna 1960. Kekosen ensimmäiset valtiovierailut suuntautuivat Ruotsiin, Islantiin, Tanskaan ja Norjaan, ja Pohjoismaiden monarkioista tehtiin kuninkaallisia vastavierailuja lähes vuosittain. Lisäksi kauden loppupuolella Kekkonen vieraili Britanniassa, uudestaan Norjassa, Yhdysvalloissa ja Kanadassa.

Rauhanomainen rinnakkaiselo muodostui Stalinin kuoleman jälkeen 1950-luvulla Neuvostoliiton ulkopoliittiseksi periaatteeksi, ja Kekkonen ensimmäistä presidentinkautta voidaan pitää aikana, jolloin Neuvostoliitossa perinteisten turvallisuustavoitteiden rinnalle – osaksi poliittisten järjestelmien välistä ideologista kilpailua – nousivat taloudellisen kasvun tavoitteet. Neuvostoliiton taloudelle asetettiin ensimmäistä kertaa kulutukseen ja teknologiseen edistykseen liittyviä hyvinvointi- ja kasvutavoitteita, kun Neuvostoliitto tavoitteli Yhdysvaltojen kulutuksen ja teknologian tasoa. Tässä kilpailussa Neuvostoliiton ulkopoliittikkaa ja kahdenvälisiä taloussuhteita Suomeen pidettiin rauhanomaisen rinnakkaiselon näyteikkunana. Niiden oli tarkoitus myös vakuuttaa länttä, että keskenään kooltaan ja ideologialtaan erilaiset maat voivat toimia yhdessä taloudellisissa intresseissä. (Jakobson 1968; Allison 1985.)

Markku Kuusman (2015, 249) mukaan Moskova nousi Suomelle tärkeimmäksi kansainväliseksi valtakeskukseksi toisen maailmansodan jälkeen. Kahden keskenään kamppailevan maailmanjärjestelmän välissä oleminen tuotti Suomeen kaksikasvoisen talousjärjestelmän. Apunen (1981) korostaa, että Stalinin jälkeisessä Neuvostoliitossa yhteiskunnan uudistaminen käynnistettiin lisäämällä teollisuuden osuutta tuotannossa, siirtämällä työvoimaa maaseudulta kaupunkeihin ja lisäämällä koulutusta ja tieteellis-teknologista opetusta. Näillä toimenpiteillä vastattiin lisääntyviin kulutusvaatimuksiin, kuten parempaan asumiseen ja kulutushyödykkeisiin. Erityisesti Hruštšovin aika näyttäytyy modernisaation alkuna. Modernisaatio loi paineita lisätä kauppaa lännen teollistuneen liittouman kanssa. Lännessä talous pystyi kustannustehokkaasti tarjoamaan kulutushyödykkeitä.

Tavoiteltaessa Suomen talouden kasvua politiikassa suosittiin Neuvostoliiton kanssa käytäviä kauppvoja. Lännen kanssa tehtävät kaupalliset sopimukset myös keskusteltiin Neuvostoliitossa. Kekkonen ensimmäisen kauden yöpakkasten on arvioitu johtuneen Neuvostoliiton reaktioista Suomen aktivoitumiseen kauppapolitiikassaan lännen suuntaan. Pakkasten jäädyttämiä neuvotteluja jatkettiin vasta, kun Kekkonen oli palauttanut uskon Suomen ystävällismielisyyteen ja siihen, että kauppasopimuksilla ei ole tavoitteena vaarantaa tasa-arvoisia suhteita (Kyröläinen 1981, 207). Se, että Suomi vastasi Neuvostoliitosta tuleviin talouden uudistuspuhaisiin, osoitti valtiojohtoista talouden ohjausta markkinavoimien sijaan. Toisaalta maa vaurastui kapitalistiseen länteen tehdyillä kaupoilla.

Suomelle hyvät kauppasuhteet Saksaan, Britanniaan, Ranskaan ja Ruotsiin olivat ensiarvoisen tärkeitä. Länsimaiden osuus Suomen tuonnista vuonna 1960 oli 65,5 % ja itäryhmän 20,6 %. Suomen viennistä 31 % osti Britannia, 15 % Länsi-Saksa, 6 % erikseen niin Ruotsi, Ranska kuin Yhdysvallatkin ja 18 % Neuvostoliitto. Saksan kauppa kasvoi nopeasti Kekkonen ensimmäisellä presidenttikaudella: tuonti Länsi-Saksasta kaksinkertaistui vuosina 1956–1960, ja samoin kävi viennille. Saksasta ostettiin koneita, autoja, terästä ja muoveja, ja sinne vietiin paperia ja puuta. Samaan aikaan Neuvostoliitosta tuotiin öljyä, puutavaraa, viljaa ja sokeria, ja sinne vietiin laivoja, koneita, laitteita, kuparia ja paperia. (Tilastokeskus 1962.)

Kekkonen ensimmäisellä presidenttikaudella teollisuuden tuotanto kasvoi – vuotta 1958 lukuun ottamatta. 1950-lukua ja 1960-luvun alkua leimasi

Suomessa kansainvälisten markkinoiden laajeneminen: tieteellis-teknisen kehityksen myötä talous kasvoi ripeästi, ja metalliteollisuus nousi puu- ja paperiteollisuuden rinnalle suureksi teollisuudenalaksi. Säännöstelyn päätyminen pari vuotta ennen Kekkonen presidenttikauden alkua johti kotimaan kaupan vuosikymmenen pituiseen kasvuvaiheeseen. (Hjerppe 1988, 408–431; Pihkala 1982, 453–455.) Talouden valtiojohtoisuutta perusteltiin kansallisilla, poliittisilla ja strategisilla eduilla, ja näitä perusteita pidettiin ylivertaisina verrattuna markkinavoimien tuottamaan talouteen.

Uutiskatsaukset suostuttelun välineenä

Lyhytelokuvilla oli Suomessa merkittävä rooli kansalaisten kasvattajana muun muassa uudenlaiseen talousajatteluun ja moderniin elämään (Lammi 2006; Lammi & Pantzar 2010). Ne olivat kuitenkin myös yhteiskunnallisen ajattelun ja poliittisen vallan esittämisen väline. Elokuva oli myös tärkeä mainonnan ja valistuksen kanava aina television tulon saakka, jolloin televisio melko nopeasti syrjäytti elokuvan (Heinonen 1998, 376). Erityisesti 1950-luku oli niin näytelmäelokuvien kuin lyhytelokuvienkin tuotannon kulta-aikaa. Lyhytelokuvia tilattiin innokkaasti elokuvayhtiöiltä, koska elokuvateattereilla oli veronalennuskäytännön¹ takia kiinnostus ostaa niitä ja yhdistyksillä ja yhtiöillä tilata niitä elokuvavalmistamoilta.

Suomalainen lyhytelokuvatuotanto lisääntyi voimakkaasti 1933 veronalennuslainsäädännön ansiosta. Tuotanto jatkui runsaana myös sodan aikana, kun valtiolta käytti lyhytelokuvia yhtenä tiedotusvälineenä. Jälleenrakennuskauden Suomessa lyhytelokuvatuotanto oli edelleen runsasta, ja myös uudet tahot innostuivat tekemään ja toisaalta tilaamaan lyhytelokuvia. Jälleenrakennusvuosina maassa toimi suuri joukko tuotantoyhtiöitä, joista osa keskittyi erityisesti uutiskatsausten valmistamiseen. Tällaisia olivat esimerkiksi Filmiseppo ja Lii-Filmi. Elokuvyhtiöt tekivät uutiskatsauksia aina veronalennuslain voimassaolon loppuun eli 1960-luvun puoliväliin saakka. Uutiskatsaukset muodostivat suuren osan niin kutsutuista veronalennuselokuvista toisen maailmansodan jälkeen. Suomi-Filmi oli koko ajanjakson ajan suurin lyhytelokuvien valmistaja. Myös kotimainen näytelmäelokuvatuotanto oli voimissaan, mikä toi elokuvateattereihin runsaasti yleisöä. (Uusitalo 1972; 1975; 1977; 1978; 1981; 1984.)

Uutiskatsausten materiaalista määrättiin vuonna 1948 uudistetussa laissa, että kahdensadan metrin filmissä piti olla vähintään sata metriä kotimaassa kuvattua. Veronalennukseen oikeutettu elokuva täytyi myös esittää tietyn pituisen elokuvan yhteydessä; tällä säännöksellä haluttiin estää se, että teatterit eivät esittäisi viikosta viikkoon samoja vanhoja veronalennuselokuvia. Erityisesti pienet teatterit ostivat tarvitsemansa veronalennuselokuvat suoraan valmistajalta maksaen lyhytkuvasta kertahinnan ja pyörittivät samaa veronalennuskuvaa pitkään. Veronalennuksen taloudellinen hyöty jäi näin teatterille. Lainmuutoksen jälkeen veronalennuskäytäntö muuttui niin, että veronalennus jaettiin valmistajan, pääelokuvan vuokraajan ja teatterin omistajan kesken. Toinen käytössä ollut tapa oli, että vuokraamo osti veronalennuselokuvan valmistajalta ja veronalennuksen hyöty jaettiin elokuvavuokraamon ja teatterin kesken. (Laki leimaverolain muuttamisesta; Uusitalo 1965, 73–77; Uusitalo 1977, 171–179).

Veronalennuskäytäntö loi Suomeen omintakeisen lyhytelokuvatyypin kolmeksi vuosikymmeneksi. Koska veronalennuselokuvaksi hyväksyttiin

1 Vuosina 1933–1964 Suomessa oli voimassa veronalennuslaki: valtiolta myönsi elokuvateattereille veronalennuksen pääsylippu-putulojen leimaveroon, kun ennen illan pääelokuvaa esitettiin veronalennuselokuva. Veronalennuksen piiriin kuuluivat muun muassa lyhyet tiede-, taide- ja opetusfilmit, elinkeinoelämää kuvaavat filmit ja uutiskatsaukset. Elokuvatarkastamo määrittä käytännössä, mille elokuville myönnettiin veronalennuselokuvan status. Lainsäädäntöä tarkennettiin useaan otteeseen määrittäen muun muassa suhdetta mainontaan ja kotimaisen materiaalin minimimäärään.

myös elinkeinoelämää kuvaavat filmit, syntyivät vilkkaat tilauselokuvien markkinat. Osin tällaista aineistoa hyödynnettiin myös uutiskatsauksissa. Yrityksille oli luonnollisesti edullista esitellä itseään elokuvissa, vaikka veronalennuselokuvia ei voitukaan tehdä puhtaiksi mainoselokuviksi. Koska elokuvateattereissa käytiin ahkerasti, yritysten kannatti esitellä toimintaansa ja näin luoda yrityskuvaa veronalennuskuvien avulla. Elokuvalmistaamoille nämä tilauksesta tehdyt elokuvat puolestaan tiesivät rahaa. Elokuvatarkastamon kanssa muotoutui kaikkia osapuolia tyydyttänyt toimintatapa, jossa hyväksyttiin yrityksen mainitseminen ohimennen, vaikka suoranaista mainontaa vältettiin. Elokuvantekijä Felix Forsman (1995) on todennut, että elokuvaseurustelulla ja valmistaamoilla oli ainakin 1950-luvulla herrasmieheellinen, jonka mukaan veronalennuselokuvassa saatiin kerran mainita ja kerran näyttää yrityksen nimi.

Uutiskatsauksia katsottiin ennen kaikkea kotimaisissa elokuvateattereissa, mutta Suomessa toimiva diplomaattikunta seurasi kaikkia viestintävälineitä – siis myös uutiskatsauksia – tarkasti ja raportoi niistä kotimaahansa. Koski (2005) kuvaa, miten Suomen ja Neuvostoliiton välisiä valtiovierailuja ja niiden päätteeksi annettujen lausuntojen sanamuotoja tulkittiin lännessä merkeinä joko Neuvostoliiton kasvavasta tai vähentyvästä ylivallassa suhteessa Suomeen. Siksi voidaan sanoa, että uutiskatsausten sisältö oli myös ikkuna ulkomaailmaan: se, mitä idästä näytettiin, havaittiin kotimaan lisäksi myös lännessä, ja se, mitä lännessä näytettiin, havaittiin myös idässä.

Uutiskatsaukset olivat noin seitsemän minuutin pituisia, yleensä mustavalkoisia ja selostettuja lyhytelokuvia, joissa käsiteltiin yleensä useita aiheita. Kotimaisten aiheitten lisäksi katsauksissa saattoi olla ulkomailta ostettuja osuuksia, joita käytettiin usein elokuvan lopussa kevennyksinä. Koska uutiskatsauksia valmistaivat elokuvayhtiöt, ne eivät nojanneet kerronnaltaan journalistiseen perinteeseen. Samaa uutiskatsausta saatettiin näyttää elokuvateattereissa pitkäänkin, eivätkä ne nykykäsityksen mukaan olleet varsinaisia uutisia tai välttämättä edes kovin ajankohtaisia. Katsausten kuvamaailma oli verkkainen: kuvamateriaaliksi riitti esimerkiksi kameran kiertäminen näyttelyssä, jäänmurtajan vesillelasku tai vaikkapa uuden rakennuksen harjannostajaiset. Aikakauden elokuvakamerat olivat järeitä ja vaikeita liikutella, mikä suurelta osalta vaikutti kuvamaailman jähmyteen.

Uutiskatsausten selostusteksti kertoi väljästi, mitä kuvassa nähtiin. Teksti oli enemmänkin kuvatekstin tyyppinen kuin asiaan pureutuva tai journalistisiin viittaava. Haastatteluja ei käytetty, kuten ei yleensä myöskään tilanteeseen liittyvää ääntä, vaan katsauksen selostusteksti ja taustamusiikki äänitettiin jälkikäteen. Television uutislähetykset jatkoivat tätä perinnettä 1960-luvun alkuvuosina (Toiviainen 1983, 115; Uusitalo 1984, 222–226), kunnes ammattikunta muuttui, ja uudet toimijat alkoivat ulkomaisten esimerkkien mukaisesti rakentaa televisiosta omintakeista mediaa. Uutiskatsaukset voidaankin nähdä nykyaikaisten televisiouutisten edeltäjinä niin Suomessa kuin muuallakin. (Dorté 2002, 239–245.) Uutiskatsauksilla ei kuitenkaan juuri ollut roolia kansallisen keskustelun avaajina, vaikka niitä tekivätkin riippumattomat elokuvavalmistaamot.

Artikkelimme aineistoksi olemme valinneet *Finlandia-katsaukset*, joita valmisti 1950- ja 1960-lukujen suurin suomalainen lyhytelokuvien valmistaamo Suomi-Filmi. *Finlandia-katsauksia* oli valmistanut jo toisen maailmansodan aikana Aseveliliiton omistama Finlandia-Kuva. Yhtiö oli perustettu tekemään nimenomaan sodanaikaisia uutiskatsauksia, mutta se levitti myös puolustusvoimain katsauksia. Aseveliliitto myi vuonna 1954 Finlandia-Kuvan Suomi-

Filmille. Finlandia-Kuva jatkoi toimintaansa vanhalla nimellä Suomi-Filmin tytäryhtiönä, ja uutiskatsausten teko säilyi ohjelmassa. (Harrivirta 1983, 108–115; Ristimäki 1996, 257–259; Uusitalo 1965, 76; Uusitalo 1977, 173, 201, 203.)

Katselimme aineiston lähilukutekniikalla useaan kertaan, teemoittelimme sen ja vertasimme löydöksiämme katselukertojen välillä. 13 uutiskatsauksessa oli kuva-aineistoa Kekkonen vierailusta Neuvostoliittoon tai neuvostoliittolaisten Suomen vierailuista. 18 katsauksessa kuvattiin joko Kekkonen matkoja länteen – Ruotsiin, Norjaan, Tanskaan, Islantiin – tai läntisten valtioiden päämiesten Suomen vierailuja. Kirjasimme ylös kättelyt, seremoniat, paikat, keskeiset tapahtumat ja selostustekstit. Laskimme aineistosta myös Kekkonen kättelyiden määrän (297 kpl), viralliset lähtö- ja paluuseremoniat (24 kpl) ja kunniakomppanioiden tarkistukset (11 kpl). Kiinnitimme huomiota, mitä asioita kohtaamisissa kuvattiin, millaisia kohtaamisiin liittyviä tapoja uutiskatsauksissa kuvattiin ja toistettiin ja millaista kuvamateriaalia kohtaamisista oli käytetty.

Tarkastelemme kohtaamisia Bordwellin (2008, 23–4) lähestymistavan avulla. Hänen mukaansa lähestymistapaa voidaan käyttää, kun tutkitaan, kuinka ja miksi jossakin empiirisissä olosuhteissa on toimittu tietyllä tavalla kuvattaessa ilmiötä, sen rakennetta, toimintaa, tavoitetta ja historiallista ilmentymää. Uutiskatsauksista tarkastelemme sitä, millaisissa tilanteissa presidenttiä ja hänen toimintaansa on kuvattu ja mitä presidentistä näytetään. Bordwell korostaa yksityiskohtien merkitystä tutkimuksessa: hänelle yksityiskohdat ovat keino filmin tulkintaan. Tulkinnan arvoisia detaljeja voivat olla esimerkiksi äänet, epätavallinen leikkaus tai yllättävä toiminnan hetki. Tärkeää on, että yksityiskohdat kuuluvat johonkin toiminnan kaavaan tai malliin, ja tämän mallin kuvaaminen on kuvan tutkimuksen tavoite. Mallien tunnistamisella voidaan tulkita toiminnan päämääriä. Kekkonen näkymistä ja esittämistä uutiskatsauksissa tarkastellaan poliittiseen ja taloudelliseen toimintaan liittyvänä julkisena suostutteluna ja näyttäytymisenä sekä pehmeän vallan instrumenttina.

Toistuvat julkiset esiintymiset vallan esittämisessä

Anne Koski (2005) korostaa, että valtioiden toiminta tapahtuu kansainvälisessä yhteistyössä tiukkoina ryhmittyminä. Omaan ryhmään kuulumisia ilmennetään yhteisillä eleillä, pukeutumisella ja kielenkäytöllä. Uutiskatsaukset mahdollistavat eleiden ja pukeutumisen tarkastelun, koska ryhmään sitoutuminen vaatii toistuvaa julkista osoittamista ulkopuolisille. Aineiston katselun myötä tuli esiin, että presidentti Kekkonen toimintaa kuvattiin toistuvasti tapahtuvina tervehtimiseen ja hyvästelyyn liittyvinä tekoina. Kekkonen esiintymisissä eleistä kaikkein yleisin oli kättely. Kättely on tavallinen tapa, joka luo ja on osa sosiaalista vuorovaikutusta (Hall & Hall 1983). Myös sillä, miten, missä kulisissa ja millaisten tavaroiden ympäröimänä kättelyt tapahtuvat, on merkitystä.

Goffmanin (2005) mukaan kätellen tervehtiminen on rituaalinen tapa, joka osoittaa vuorovaikutuksen olemassaoloa ja sen uusintamista ja jatkamista. Kättely mahdollistaa huomion kiinnittämisen jokaiseen, jota tervehditään tai hyvästellään, ja se on merkki vuorovaikutuksen jatkuvuudesta. Kekkonen tervehdyksiä näytetään uutiskatsauksissa yksityiskohtaisesti. Lähes kaikkien tapaamisten uutisointi alkaa tervehdyksiin valmistautumisella ja kättelyillä julkisilla paikoilla, kuten lentokentillä ja rautatieasemilla. Valmistautumisel-

Urho Kekkonen ja puoliso Sylvi kättelevät Seutulan kentällä valtiojohtoa vuonna 1957 osana presidenttiparin Tanskan valtiovierailun lähtöperformanssia. Kuva: *Finlandia-katsaus* 343.

la tarkoitamme Kekkonen ja muiden henkilöiden saapumista tilanteeseen. Valmistautuminen näkyy myös kuvina tulo- ja lähtökohtaamisiin liittyvistä symboleista, kuten lipuista, liikennevälineistä, julkisten tilojen koristeista, kukituksesta ja väkijoukoista. Tapahtumien julkisuus on jatkuvasti näkyvillä, ja tulojen ja lähtöjen kuvissa näytetään lehtimiehiä, lehtikuvaajia ja uutisfilmien kuvaamista.

Uutiskatsauksissa vuorovaikutuksen jatkuvuus on nähtävissä erityisesti presidentin ja muun valtioeliitin toistuvasti samankaltaisen rituaalin mukaan tapahtuvissa saapumisissa ja hyvästeissä. Toiseksi kättelyissä tapahtuu henkilöiden välisten kontaktien luomista, esittäytymistä ja ylläpitämistä. Kättelyt tuovat turvallisuudentunnetta ja keskinäistä hyväksyntää mutta rakentavat myös vallan hierarkiaa. Kuvat kättelyistä tuovat esiin toiminnan kulissin tai näyttämön. Tähän kuuluvat kättelyyn liittyvät esineet, valaistus ja pukeutuminen, jotka luovat katsojille odotuksia oikeanlaisesta käyttäytymisestä. Aineistossa ei ole kyse satunnaisten ja keskenään vieraiden henkilöiden tapaamisesta vaan presidentillisen protokollan mukaan suunnitelluista julkisista kohtaamisista: presidentin lähdöistä ja paluista lentokentillä, valtiovieraiden vastaanotoista ja erilaisista vierailusta, juhlista ja muista tapaamisista.

Uutiskatsauksissa esitetään julkisesti ennalta sovittuja tapaamisia, joissa henkilöt tietävät toisensa ennakolta ainakin asemaltaan. He myös tietävät olevansa julkisen katseen kohteena ja kuvattavina. Kättelyt esittävät ennalta arvattavaa vastavuoroisuutta samalla, kun tapahtuma sinetöi mahdollisuuden vuorovaikutuksen jatkumiseen tulevaisuudessa.

Usein aiemmassa kohtaamisten tutkimuksessa (mm. Lofland 1985; Emmison & al. 2012) kiinnostus on kohdentunut keskenään vieraiden ihmisten kohtaamisiin. Myös uutiskatsauksissa osa tervehdyksistä vaihdetaan keskenään vieraiden mutta toistensa aseman ja roolin tietävien henkilöiden välillä. Uutiskatsausten tapaamiset kertovat eri maissa vallitsevista kohtaamisen kulttuurin eroista. Ne tuovat esiin Kekkonen tervehdykset hänen ollessaan isäntänä Suomessa ja vieraana idässä ja lännessä. Emmison, Smith ja Mayall (2012, 191) tähdentävät, että sosiaalinen kanssakäyminen on luonnostaan visuaalinen toiminto, joka on suuressa määrin organisoitunut näkyvän symboliikan muotoon.

Uutiskatsauksissa Kekkonen avasi valtiovierailuiden performatiivisilla tapahtumilla, kuten vierailuilla, esittelyillä ja niihin liittyvillä lähdöillä, tuloilla, kättelyillä ja halauksilla, Suomen politiikan ja talouden sisältöjä sekä suoma-

laisille että Suomessa oleville idän ja lännen valtioiden lähetystöjen edustajille. Virallisilla lähtöseremonioilla on merkittävä rooli uutiskatsauksissa. Niissä näytetään toistuvasti Kekkonen lähtöjä valtiovierailulle.

Lähtöseremonioissa Kekkonen saapuu lentokentälle virka-autossaan ja kätelee eduskunnan puhemiehen, oikeuskanslerin, hallituksen edustajat, diplomaattikunnan ja kenraalikunnan. Sen jälkeen hän tarkistaa kunniamatkan. Usein näytetään myös, miten Kekkonen nousee lentokoneen portaita koneeseen mutta kääntyy ennen koneeseen menoaan takaisinpäin paljastaen päänsä ja heiluttaen hyvästit. Suomessa tervetulokättelyt olivat pitkiä ja muodollisia rituaaleja, joihin liittyi monien toimijoiden esittelyt ja maan tai ehkä pikemminkin presidentin aseman esittely. Kaikille tuttu kättelyn tapa toi esiin presidentin vallan ja aseman. Käteltäviä oli paljon, ja paikalla oli koko valtiovallan eliitti – usein kaikki ministerit, kenraalit, eri maiden suurlähettiläät ja tuomarit.

Lyn Lofland (1985) korostaa kykyä arvioida vastaantulevien henkilöiden identiteettiä ja luonnetta heidän ulkonäkönsä tarjoamien vihjeiden perusteella. Aineistomme kannalta Loflandin analyysi sisääntulokohtauksista (*entrance sequence*) kaupungeissa on kiinnostava. Emmison, Smith ja Mayall (2012) ovat viitanneet Loflandiin seuraavasti: Ennen sisääntuloa ulkonäkö tarkistetaan, hiukset kohennetaan ja vaatteet järjestetään. Sisääntulija pyrkii liikkumaan pysähtymättä suoraan eteenpäin ottaen kuitenkin samalla katseellaan nopeasti paikan haltuunsa. Yksi mahdollinen taktiikka on hidastaa hetkeksi kulkua esimerkiksi hatun riisumisella. Tulija voi myös kohdistaa katseensa tarkkaan kohteeseen, suunnata sinne, pysähtyä ja jatkaa tarkkailua sieltä käsin. Voidaan ajatella, että Kekkonen pysähtymisellä rituaalin lopuksi on myös haltuunoton funktio: Valtionpäämies on lähdössä ja jättää vastuun paikallaolijoille. Haltuunotolla hän kuitenkin muistuttaa, kenellä valta lopulta on.

Lähtöseremonioilla Kekkonen myös rakentaa asemaansa kansallisena symbolina: kaikkien on oltava saattamassa ja vastaanottamassa. Vallan siirto hallitukselle tehdään näkyväksi, samoin sen palaaminen Kekkoselle. Seremoniallisuuden takia lähdöt ja paluut ovat erittäin tarkkaan kontrolloituja. Uutiskatsauskuvauksissa näkyy myös yksityiskohtien hioutuminen vuosien kuluessa: matkaseurueen siirtymistä lentokoneeseen ei enää näytetä kuvissa, mutta presidentin saattajien rivin pituus näyttää uutiskatsauksissa kasvavan ja erilaiset vallan symbolit, kuten Maamme-laulun kuunteleminen koneen ovelta, lisääntyvät. Kamera kuvaa presidentin saapumista lentokentälle virka-autolla ja seuraa lentokoneiden lähtöjä. Lentokoneen nousukiidon pituudella viestitään matkakohteen etäisyyttä Suomesta. Liikennevälineiden kuvastoon voidaan liittää lentoliikenteen harvinaisuus ja uutuusarvo sekä kiehtovan teknologian symbolinen voima edistyksen ja vallan näyttäjänä.

Seremonioiden maailma osana valtiojohtoista koneistoa

Paikan haltuunottoa ja vallan näyttämistä on runsaasti esillä Neuvostoliiton valtiovieraiden tulojuhllisuuksia kuvaavissa uutiskatsauksissa. Suomen ja Neuvostoliiton väliset matkat tapahtuivat Kekkonen ensimmäisellä presidenttikaudella usein junalla. Esimerkiksi uutinen (FK 305) presidentti Kliment Voroshilovin Suomen vierailusta elokuussa 1957 alkaa noin viiden minuutin mittaisella kuvauksella vieraan vastaanotosta Helsingin rautatieasemalla. Keskeinen toimija on Kekkonen, ja hänet esitellään heti kohtauksen alussa pitkällä sisääntulolla. Katsaus sisältää yksityiskohtaisen kuvauksen Kekkonen

saapumisesta asemalaiturille adjutanttien saattamana, kun muut vastaanottajat ovat jo ryhmittyneet asemiinsa. Hänet on kuvattu yläviistosta, ja kuva näyttää, kuinka Kekkonen kävelee ryhdikkäänä vetävin askelin laiturilla olevaa mattoa pitkin kohti saapuvaa junaa.

Asemalla on useita kameroita, ja tulon tapahtumat tuodaan katsojille esiin yksityiskohtaisesti. Kuvissa esitellään monipuolisesti tuloon liittyviä sivuhenkilöitä. Ennen vieraiden saapumista Kekosta tervehtii kunniakomppanian päällikkö ja väkijoukkoa vartioivat poliisit. Kuvassa näytetään väkijoukkoa, lehtimiehiä ja -kuvaajia, rivi mustiin takkeihin pukeutuneita ministereitä, kenraaleja, Neuvostoliiton lähetystön väkeä ja sotilassoittokunta. Sivuhenkilöt ovat jo odottamassa vieraita, kun Kekkonen päähenkilönä saapuu laiturille yhtä aikaa vieraiden kanssa. Kekkonen ottaa vieraat vastaan, kävelee edellä ja esittelee Neuvostoliiton presidentille vastaanottajat tuoden tällä tavoin esiin oman asemansa vierailun isäntänä ja toimijoiden valitsijana.

Kekkonen ja Neuvostoliiton johdon tulo-rituaaleissa kättelyt pysyvät liki muuttumattomina koko ensimmäisen presidenttikauden ajan; kättelyjen aikana johtajat hymyilevät toisilleen, katsovat silmiin ja vaihtavat tervehdykset. Ilmeet viestivät mukavasta tapahtumasta ja kiinnostuksesta. Venäläisiä tervehdyksiä tulojuhlatilaisuuksien kuvissa näkyy vain kerran. Presidentti Leonid Brezhnev saapuu junalla Suomeen kesällä 1961 (FK 557). Hän ottaa tilan haltuun seisomalla hetken ylhäällä junan oviaukossa, laskeutuu sitten laiturille, kättelee Kekosta ja jatkaa halauksella ja poskisuudelmalla. Tervehdystapaa voi tulkita joko läheisyyden ja tuttuuden näyttämiseksi kohtaamisessa tai haluksi sitouttaa Kekkonen mukaan oman ryhmän tapoihin.

Utiskatsaukset kertovat rikkaasti kättelyjen tavoista ja paikoista. Kädenpuristusten lisäksi kuvissa näkyy kättelyn vahvistamista toisella kädellä, kahden ristikkäisen käden kättelyitä ja kaukokättelyitä, joissa henkilö kättelee käsillään ja samalla viestittää katseellaan kättelevänsä näin kaikkia läsnä olevia henkilöitä. Tällaisia kättelyitä tapahtuu epämuodollisissa tilanteissa, kuten ennen juhlatilaisuuksia, tai siirtymätilanteissa, kuten kokoonnuttaessa neuvotteluihin. Kremlissä kuvattu aineisto näyttää, miten valtiojohtoinen neuvottelu- ja päätöksentekokoneisto toimii. Kuvissa näytetään valmistautumista neuvotteluihin, pitkiä ja perusteellisia kättelykierroksia ja asettautumista pitkän pöydän ääreen arvojärjestykseen siten, että Neuvostoliiton ylin neuvottelija ja Kekkonen istuvat vastakkain ja maiden valtuuskunnat eri puolilla pöytää (FK 370, 494). Kättelyiden lisäksi neuvottelujen avauksen rasvana toimivat pienet huomionosoitukset, kuten Castron lahjoittamat sikarit.

Kättelyiden tärkeydestä kertovat myös kuvat kokouksista, joissa johtajat tervehtivät kaikkia osallistujia kaukokättelyin. Koska kaikkien osallistujien kättelyyn kului liikaa aikaa, henkilökohtaiset kättelyt on korvattu tilaisuuden tai puheen alussa tapahtuvilla kahden käden puristuksilla, joilla johtajat viestivät tervehtivänsä tai kiittävänsä kaikkia läsnäolijoita. Kekkonen ensimmäisellä valtiovierailulla Neuvostoliittoon vuonna 1958 hänen vierailunsa yhteydessä järjestettiin Kremlissä ystävyysjuhlat, joissa Neuvostoliiton eliitti oli kokoontunut kuulemaan vieraan ja isäntien puheita (FK 372). Puheensa loppuksi Kekkonen tervehtii seisomaan nousseita satoja tilaisuuden osallistujia kaukokättelyin. Lähellä istuvia Neuvostoliiton presidenttiä ja pääministeriä hän tervehtii kahden käden kättelyin. Näin hän ottaa luontevan näköisesti käyttöön paikallisia kättelyn tapoja.

Taputuksille ja kättelyille annetaan uutiskatsauksessa runsaasti aikaa samalla, kun varsinaisesta puheesta katsaukseen on valittu vain ”ikuinen kansojen välinen ystävyys”-katkelmia, jotka saavat yleisöltä pitkät aplodit.

Poliittisten sisältöjen sijaan kuvissa korostuvat yhteiset eleet ja tavat. Useimmiten kuvissa näytetään vain tärkeimmän vieraan kättely. Joskus tulijoita voi olla useita; esimerkiksi Neuvostoliiton johtajia oli matkalla muutaman hengen ryhmä, jotka kaikki olivat tärkeitä vieraita.

Ryhmää vahvistavaa kättelyä näytetään uutiskatsauksissa paitsi tulojuhlassuhteissa myös vierailun aikaisten neuvottelujen ja kokousten osana. Vierailuryhmissä on tarkka hierarkia, ja neuvottelujen joukkotervehdykset johtavat neuvottelijoiden istumajärjestyksen rakentumiseen. Näin yksilöiden välinen kättely muuttuu poliittiseksi toiminnaksi. Uutiskatsauksissa poliittisen toiminnan paikkoja ovat lentokentät, juna-asemat, Kremlin neuvotteluhuoneet ja juhlasalit ja valtiovierailujen vierailukohteet. Seuraavaksi tarkastelemme, millaisiin paikkoihin uutiskatsauksissa on ennalta sovittu käyntejä ja millaisia poliittisen toiminnan elementtejä vierailuihin on ladattu.

Valtiovierailut Neuvostoliittoon ovat pääosin neuvostoliittolaisten kuvaamia. Kenties tästä syystä idän vieraiden Suomenkäynnit näytetään tarkoin. Nikita Hruštšovin ja Nikolai Bulganin vuoden 1957 kesän vierailusta tehtiin neljä noin kymmenen minuutin mittaista uutiskatsausta. Lännelle näytettiin idän juhlat vastaanotot, kättelyt, vieraanvaraisuus ja lahjat. Kokonaisia lähetyksiä tehtiin Neuvostoliiton johtajien Hruštšovin ja Bulganin Suomen vierailuista vuonna 1957 (FK 332, 333, 334, 335), Kekkonen matkasta Neuvostoliittoon vuonna 1958 (FK 370, 371, 372; näissä kuvamateriaali on peräisin Neuvostoliitosta) ja Hruštšovin vierailusta Kekkonen syntymäpäivillä vuonna 1960 (FK 484).

Neuvostoliiton vierailuista näytetään valtavat autosaattueet matkalla Kremliin ja kansanpaljous, joka seuraa kaduilla autojen kulkua. Lisäksi kuvataan kättelyitä, kukittamisia, puheita ja toisten puheiden eleellistä kehumista loputtomin kättelyin ja kumarteluin. Kekkonen on katsauksissa näyttävä ja varma esiintyjä, ja hänen pukeutumisensa on huoliteltua. Hän ei sopeuta pukeutumistaan vaatimattomammaksi edes Neuvostoliiton vierailuilla. Sytleileminen, halaaminen ja suutelu ovat olleet suomalaisessa tapakulttuurissa vieraita tapoja. Ensimmäisen presidenttikauden uutiskatsauksissa Kekkonen kuvataan vain kerran halaamassa ja suutelun kohteena.

Kekkonen vierailut suuntautuvat myös länteen

Länteen suuntautuneiden valtiovierailujen kuvaamisella viestitään paitsi suomalaisille lännen merkitystä, myös niin idän kuin lännenkin diplomaattikunnalle Suomen asemitumista yhdeksi länsimaaksi, joka tekee itsenäisiä poliittisia päätöksiä. Erityisen kiinnostavia kohtia katsauksissa ovat kuvaukset Kekkonen Norjan vierailun yhteydessä tapahtuneesta käynnistä atomien tutkimuslaitoksessa (FK 525), Kekkonen vihkimisestä kunniatohtoriksi Kanadan vierailun yhteydessä (FK 527), vierailusta Oxfordin yliopistoon Englannissa (FK 544), maatalousvierailuista Englannissa ja Kanadassa ja presidentti Kennedyn tapaamisesta Yhdysvalloissa (FK 573). Kekkonen kiinnostavat katsauksien keskusteluissa kulutusmarkkinat, kuten autot, vapaa-aika ja yritteliäisyys. Hän on kiinnostunut myös sivistyksestä, kulttuurista ja teknologian saavutuksista, mikä ilmenee keskusteluina yliopistoista, baletista, atomien energiasta ja karjanjalostuksesta.

Vierailuista esitetään valtionpäämiesten ja johtavien poliitikkojen tapaamisten lisäksi käynnit merkittävissä paikoissa. Näiden näyttämällä on epäilemättä myös diplomaattinen ja poliittinen merkitys. Esimerkiksi sopii

Urho Kekkonen tutustuu vuoden 1961 Norjan valtiovierailullaan atomienergiälaitoksen toimintaan. Kuva: *Finlandia-katsaus* 525.

vierailu Norjan atomienergian tutkimuslaitokseen (FK 516 ja 525), jonka toiminta on kolmentoista Euroopan maan yhteistyön tulosta. Kekkonen saapuu laitokseen mustien autojen saattueessa. Heti kadulla tummiin pukuihin pukeutuneet esittelijät ottavat vieraat vastaan kätellen. Uutiskatsaus seuraa, miten Kekkonen tutkii paikkoja kiinnostuneena ja kyselee asioita esittelijöiltä. Selostaja kertoo, että tutkimuslaitoksessa työskentelee myös kaksi suomalaista tiedemiestä, joista toinen, käyttöryhmän johtaja tohtori Vapaavuori, esittelee nyt laitoksen johtajan Gunnar Randersin ohella Kekkoselle asemaa.

Kamera kuvaa kiiltävää koneistoa, valkotakkisia miehiä seuraamassa tutustujia ja laitteistojen yksityiskohtia. Kekkonen keskustelee vilkkaasti niin Vapaavuoren kuin Randersinkin kanssa. Keskustelua näytetään pitkään. Kekkonen näyttää kyselevän ja kuuntelevan tarkkaavaisesti. Selostaja toteaa aseman työn olevan tunnettua ”tiedemiespiireissä kautta maailman”. Natoon kuuluvan maan atomienergiälaitokseen tutustuminen, eurooppalaisen yhteistyön korostaminen ja lännen tutkimuksen korkeatasoisuuden ylistäminen ovat epäilemättä poliittisia valintoja, joiden kautta halutaan korostaa Suomen nojautumista tieteen ja tutkimuksen saralla länteen. Samalla korostetaan Suomen edistyneisyyttä ja Kekkonen asemaa niin idän kuin lännenkin ystävänä: avautuvathan hänelle portit sekä Kremliin että lännen tutkimuslaitoksiin. Tärkeä yksityiskohta on myös suomalaisten tiedemiesten osuuden mainitseminen.

Lännen vierailuilla esitellään myös koulutusyhteistyön tärkeyttä. Britannian vierailullaan (FK 530) Kekkonen tutustuu Oxfordin yliopistoon. Kekkonen nousee mustasta autosta kätelemään kaapuun pukeutunutta yliopiston varakansleri Norringtonia. Kekkonen kätelee myös kahta muuta akateemisiin pukuihin pukeutunutta vastaanottajaa ja osallistuu akateemiseen juhlakulkueeseen. Selostajan mukaan presidenttiparille esitellään yliopiston historiaa ja opinto-ohjelmia. Oxfordista Kekkonen siirtyy tutustumaan upseeriryhmän opastuksella Sandhurstin kuninkaalliseen kadettikouluun. Kekkonen vastaanottamassa on upseeriryhmän lisäksi koulun johtaja kenraalimajuri Gordon-Lennox. Kadettikoulussa Kekkonen tutustuu opetusohjelman ohella urheilutunteihin.

Valtiovierailuilla sekä saapumiset että lähtemiset ovat performanssin kaltaisia pitkiä esityksiä, joissa vallitsee tarkka, molempien osapuolten jakama ymmärrys siitä, miten toimitaan. Saapumisperformansseissa kättelyillä on vastavuoroisen esittäytymisen, luottamuksennäytön ja kommunikoinnin tehtävä. Uutiskatsausten vierailuilla kättely tapahtuu välittömästi kulkuvä-

lineen, lentokoneen tai junan vieressä. Kekkonen Norjan-matkalla (FK 528) Oslon rautatieasema oli koristeltu köynnöksin ja lipuin, ja kuningas odotti asemalaiturilla Kekosta kuljettavaa junaa. Kekkonen astui alas vaunusta, otti pari askelta kohti kuningasta ja samassa käteltiin. Autosattue linnaan oli juhlava. Kekkonen ja kuningas istuivat mustan auton takapenkille tervehtien heilauttamalla kadulla olevia ihmisiä. Autosattueen matkaa juhlistivat niin laivaston kunniakomppania, ilmavoimien ja maavoimien sotilaat kuin sotakoulun kunniakomppaniakin.

Pohjoismaiden kuninkaallisten vierailuilla arvohenkilö oli kuningas. Hänet oli helppo erottaa jo kaukaa koristeellisesta ja näyttävästä asusta. Kekkonen odotti Norjan kuningasta presidentinlinnan edessä laiturilla, kun kuningas saapui omalla jahdillaan valtiovierailulle (FK 536). Kuningas seisoo katsauksessa moottoriveneen perässä yksin ja saapuu ensimmäisenä laiturille. Kekkonen ottaa muutaman askeleen ja tervehtii, ja sen jälkeen hän johdattaa kuninkaan kohti muita käteltäviä. Kättely mahdollistaa vastaanottajien esittelyn ja tervehdykset. Käteltäviä vastaanottajia on laiturilla kymmenittäin: ministereitä, kaupungin edustajia, sotilaita ja Suomessa asuvia norjalaisia ja heidän lapsiaan.

Yhdysvaltoihin suuntautuneella vierailulla (FK 573) Kennedyn presidenttipari seisoo lentokoneen vieressä, ja presidentti Kennedy ojentaa kätensä kohti alas rappusia laskeutuvaa Kekosta. He kättelevät heti, kun Kekkonen on astunut maahan. Kekkonen tervehtii rouva Kennedyä, minkä jälkeen Sylvi Kekkonen laskeutuu koneesta ja tervehtii presidenttiparia. Muita kättelyitä ei näytetä. Kättelyjen jälkeen näytetään kävely punaista mattoa pitkin, kohti kaikista aselajeista koostettua kunniakomppaniaa. Tätä seuraa komppanian tarkastus ja puheet. Kentältä siirrytään Valkoiseen taloon, jonka ulkoportilla presidentit kättelevät uudemman kerran – nyt yhteistyön sinettinä. Yhteistyön sisältö jää selostuksessa epämääräiseksi viittaukseksi sivistykselliseen vaihtoon ja Yhdistyneiden Kansakuntien yhteistyöhön. Poliittisena kaneettina selostaja kuitenkin toteaa Kennedyn ilmoittaneen ”USA:n kunnioittavan Suomen puolueettomuuspolitiikkaa”. Lopuksi Kekosta kuljettava auto kaartaa pois Valkoisen talon pihasta, ja loppukuvassa presidentti Kennedy vilkuttaa lähtijöille.

Valtiovierailuilla kättelytilanteita ei tarvitse pohtia, sillä kaikki on sovittu valmiiksi. Vastaanottaja tietää, kuka astuu ensimmäisenä alas lentokoneesta tai junasta, ja häntä tervehditään välittömästi. Kättely toimii tervehdyksenä maahantulolle, ja tervehtimisseremoniat suoritetaan heti vieraan astuttua maan kamaralle. Kättely on tasa-arvoinen ele, jossa sekä vastaanottaja että vieraat luovat kättelyllä tasavertaisen aseman kuitenkin niin, että tulijat sopeutuvat isäntämaan kättelykulttuuriin.

Useilla vierailuilla näytetään lapsia vastaanottamassa vierasta tai vieraita. Lapsia ei kätellä, vaan heidän tehtävänä on kukittaa tulijat. Lapsia voidaan pitää tulevaisuuden ja rauhan vertauskuvina. Ketä kukitetaan, vaihtelee eri maiden performansseissa. Yhdysvalloissa presidentti Kennedyn puoliso antaa ruusukimpun Sylvi Kekkoselle, ja Detroitissa ruusukimpun ojentaa valkoisiin puettu tyttö (FK 573). Neuvostoliitossa kukkien antaminen on tasa-arvoista, ja kukkia on varattu merkittävälle määrälle delegaation jäseniä. Kukitus tapahtuu riehakkaasti ilman tiukkaa koreografiaa niin, että lapset juoksevat jakamaan kukkia, kuka kenellekin (FK 370). Vieraat otetaan vastaan vahvistamalla ryhmän jäsenten keskinäistä tasavertaisuutta ja ryhmätunnetta.

Uutiskatsauksissa näkyy valokuvia valtiovierailuille saapuvasta Kekosta niin Oslossa, New Yorkissa kuin Moskovassakin. Kuvien paikat ovat

erilaisia: Moskovassa valtavat kuvat Kekkosesta näkyvät katujen yläpuolella ja asemarakennuksen seinässä (FK 370), kun taas lännessä kuvat presidentti-parista somistavat kauppojen ikkunoita (FK 525, 573). Kun kommunistisessa valtiossa sen johtajille saapunut vieras esitellään kaupunkilaisille, lännessä yksityiset toimijat, kuten kukkakaupat, matkatoimistot ja kirjakaupat, valjastavat Kekkosen valikoimissa olevien suomalaistuotteiden mannekiiniksi ympäröimällä presidentin kuvan Arabian astioilla, muumipatsailla ja Suomen matkailuesitteillä.

Johtopäätökset

Finlandia-katsauksissa näkyy, millaisia liikkumisen ja vuorovaikutuksen tapoja ja eleitä uutiskatsauksissa kuvatuilla päähenkilöillä – Urho Kekkosella sekä idän ja lännen valtioiden päämiehillä – ja sivuhenkilöillä – Sylvi Kekkosella, ministereillä, virkamiehillä, upseereilla, autonkuljettajilla, tilaisuuksien isännillä ja emännillä – oli. Katsauksissa näytetään, että Kekkonen on aktiivinen toimija niin kotimaassa kuin maailmallakin. Uutiskatsauksissa korostuvat sosiaaliset tilanteet, kuten valtiovierailut ja muut seremonialliset tapahtumat, ja ne näyttäytyvät myös pehmeän vallan ja suostuttelun välineinä.

Pukeutuminen on tärkeä osa yhteisöllistä toimintaa. Pukeutumisessa Kekkonen kuuluu ennen muuta lännen ryhmään, eikä hänellä näy olevan intoa sopeuttaa pukeutumistaan idän vierailuille. Neuvostoliiton johdon pukeutuminen ei ole samalla tavalla yhtenäinen kuin Maon Kiinassa, mutta Kekkosen vierailuillaan käyttämät saketit, silinterit, tummat juhlavat puvut ja hyvin leikatut kävelypuvut erottuvat Neuvoliiton johtajien yksivärisistä arkipuvuista. Pukeutumisensa kautta Kekkonen näyttää julkisesti, ettei hän ole sitoutunut idän ryhmään. Voidaan tulkita, että kommunismin opeista hän on sitoutunut valtiojohtoiseen talouteen, ei kollektiivin korostamiseen yksilöllisyyden kustannuksella.

Lännen vierailuista osa tapahtuu monarkioihin – Ruotsiin, Norjaan, Tanskaan ja Englantiin. Näissä kuninkaiden julkiseen näyttäytymiseen liittyvät erilaiset univormut. Myös naisia on mukana illallisilla ja juhlissa. Juhlallisiin tilanteisiin Kekkonen saapuu joko sakkiiin tai frakkiin pukeutuneena eikä pyri haastamaan vallitsevaa lännen yhteisön pukukoodia.

Moskovalla oli keskeinen merkitys Suomen politiikalle 1950–1960-luvuilla. Suomen poliittisella johdolla, eritoten Kekkosella, oli mahdollisuus päästä sisään Kremlin saleihin ja sodan voittajien pöytiin neuvottelemaan. Markku

Urho Kekkonen vierailulla Uzbekistanissa vuonna 1958. Kekkosen hyvin leikattu länsimainen puku erottuu neuvostoliittolaisten asuista. Kuva: *Finlandia-katsaus* 372.

Kuisman (2015) näkemys Suomesta Neuvostoliiton talouden etupiirimaana, jossa idänkauppa tapahtui kahdenvälisenä vaihtokauppana, näytetään uutiskatsauksissa. Kuvissa kerrotaan, mitä tarkoittaa, kun markkinavoimien sijaan talouden päätökset tehdään valtiojohtoisesti. Valtiojohtoisen politiikan eleissä korostuvat kaikkien osallistujien kättelykierrokset, pitkät asettautumiset neuvotteluihin ja asettautuminen valtahierarkian mukaiseen istumajärjestykseen. Kuisma korostaa (2015, 263), että Neuvostoliitossa Suomen taloutta pidettiin näyteikkunana demokraattisesti toimivaan valtioon. Talouden mannekiinina toimivan valtiojohdon toimintaa seurattiin näyteikkunassa jatkuvasti. Idänkaupan tärkeyttä näytettiin Neuvostoliittoon suuntautuneiden valtiovierailujen kuvissa, jotka välittyivät sekä länteen että itään. Valtiovierailujen poliittinen merkitys oli hyvin tunnistettu molemmissa ryhmissä. Hannu Rautkallio (1991, 209) referoi Britannian suurlähettiläs Buskin raporttia Kekkosen kesän 1958 matkasta Moskovaan, jossa Busk toteaa matkan onnistuneeksi. Hän toteaa kuitenkin, että Suomen hallitus pidättää hengitystään, kun presidentti matkustaa Moskovaan, ja hengähtää vasta, kun hän palaa poliittisesti vahingoittumattomana. Havainto lienee oma; onhan Busk nähnyt sekä Kekkosen että hallituksen eleet seisoessaan kättelijöiden rivissä lentokentällä.

Kekkosen intressinä on näyttää länteen suuntautuvista valtiovierailuista itään päin muun muassa se, että läntiseen ryhmään kuuluvat maat ottavat Suomen vastaan itsenäiselle valtiolle tarkoitettuun juhllallisuuksiin. Koristeltujen veturien saapuminen asema-laiturille tai lentokentälle, jonne on saapunut Englannin pääministeri tai Norjan kuningas henkilökohtaisesti ottamaan Suomen presidentin vastaan, tai lentokoneen laskeutuminen Yhdysvaltoihin, jossa presidentti odottaa vieraitaan kentällä, ovat näyttäviä hetkiä niin suomalaiselle kuin Suomessa oleville Neuvostoliiton edustajille. Molemmissa kylmän sodan ryhmissä valtiovierailuilla ja niihin liittyvillä tervetulojuhllallisuuksilla on poliittista arvovaltaa, joka antaa kättelyille merkitystä ja sisältöä.

Lännessä näytetyillä vierailukohteilla on niin ikään merkittävä roolinsa: turistikohteiden lisäksi katsauksissa näytetään Suomen sitoutuminen läntiseen teknologiaan ja kiinnostus läntisiin kulutusmarkkinoihin. Lännen taloudellinen ja poliittinen merkitys nousee esiin myös koulutuksen kautta: lännessä Kekkonen tuo oppinsa, olipa sitten kyseessä tieteellinen tai teknillinen osaaminen. Niiden kautta Suomi rakentaa tulevaisuutta. Lännen rooli Suomen talouden rakentajana on edelläkävijän rooli. Neuvostoliiton rooli taas jäsentyy vakauden ja valtiojohtoisen kaupan kautta.

Suomen ulkopoliittinen liikkumavara lännen suuntaan on pieni, mutta se käytetään katsauksissa hyvin. Lännen johtajien hyväksynnän ohella toinen keino näyttää poliittista liikkumavaraa on lännen vierailukohteiden valinta. Kekkonen vierailee katsauksissa Englannissa Oxfordin yliopistossa ja Wauxhallin autotehtailla, Norjassa eurooppalaisten valtioiden yhteisesti perustamassa ydinvoimantutkimuskeskuksessa ja Kanadassa, jossa hänelle myönnetään kunniatohtorin arvo. Vierailujen kautta Kekkonen tekee näkyväksi Suomen poliittiset tavoitteet sitoutua lännen tieteelliseen ja teknologiseen kehitykseen ja muutokseen. Tämän aineiston perusteella Kekkonen näkee lännen teknologisen ja tieteellisen kehityksen kiehtovana ja on myös valmis osoittamaan arvostuksensa. Idän pehmeä suostuttelu on poliittista ja taloudellista realismia, lännen näyttäminen uskoa tieteeseen ja edistykseen.

Tutkimuskirjallisuus

- Allison, Roy (1985) *Finland's Relations with the Soviet Union, 1944–84*. Oxford: MacMillan.
- Apunen, Osmo (1981) "Understanding Détente". Teoksessa Osmo Apunen (toim.). *Détente – A Framework for Action and Analysis*. Tampere: Tampereen yliopiston politiikan tutkimuksen laitoksen tutkimuksia 61, 1–84.
- Bordwell, David (2008) *Poetics of Cinema*. New York: Routledge.
- Dorté, P.H. (2002) *The B.B.C. Television Newsreel. In Yesterday's News. The British Cinema Newsreel Reader* (toim. L. McKernan). Lontoo: British Universities Film & Video Council.
- Emmison, Michael; Smith, Philp & Mayall, Margery (2012) *Researching the Visual*. Lontoo: Sage.
- Goffman, Erving (1986) *Frame Analysis*. York, Pennsylvania: Northeastern University Press.
- Goffman (2005) *Interaction Ritual: Essays in Face to Face Behavior. With a New Introduction by Joel Best*. New Brunswick, New Jersey: Transaction Publishers.
- Hall, Peter & Hall, Dee Ann Spencer (1983) "The Handshake as Interaction". *Semiotica* 45, 249–264.
- Harrivirta, Holger (1983) *Lykättävät lyhdyt ja kannettavat kamerat*. Suomen elokuvasäätiön julkaisusarja no 13. Helsinki: Suomen elokuvasäätiö.
- Heinonen, Visa (1998) *Talonpoikainen etiikka ja kulutuksen henki. Kuluttajaneuvonnasta kuluttajapolitiikkaan 1900-luvun Suomessa*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Hjerppe, Riitta (1988) *Suomen Talous 1860–1985. Kasvu ja rakennemuutos*. Suomen Pankki. Helsinki: Valtion Painatuskeskus.
- Jakobson, Max (1968) *Finnish Neutrality – A Study of Finnish Foreign Policy Since the Second World War*. Lontoo: Hugh Evelyn.
- Koski, Anne (2005) *Niinkö on jos siltä näyttää? Kuva ja mielikuva Suomen valtaresursseina kansainvälisessä politiikassa*. Tampere: Tampereen yliopisto, <<http://urn.fi/urn:isbn:951-44-6361-7>> (linkki tarkistettu 31.5.2016).
- Kuisma, Markku (2015) *Venäjä ja Suomen talous 1700–2015*. Helsinki: Siltala.
- Kyröläinen, Hannu (1981) *Talous ja politiikka eri järjestelmän omaavien valtioiden suhteissa: Suomi ja Neuvostoliitto 1944–1979*. Tampere: Tampereen yliopiston Poliitiikan tutkimuksen laitoksen julkaisuja 62.
- Kähönen, Aappo (2006) *The Soviet Union, Finland and the Cold War*. Helsinki: SKS Bibliotheca Historica 103.
- Lammi, Minna (2006) *Ett' varttuusi Suomenmaa. Suomalaisten kasvattaminen kulutusyhteiskuntaan kotimaisissa lyhytelokuviissa 1920–1969*. Helsinki: SKS ja Suomen Elokuva-arkisto.
- Lammi, Minna & Pantzar, Mika (2010) "The Fabulous New Material Culture. How Plastics Were Introduced to Finnish Consumers". *Österreichische Zeitschrift für Geschichtswissenschaften* 2/2010, 105–129.
- Lofland, Lyn (1985) *A World of Strangers – Order and Action in Urban Space*. Prospect Heights: Waveland Press.
- Nevakivi, Jukka (1996) *Miten Kekkonen pääsi valtaan ja Suomi suomettui*. Helsinki: Otava.
- Nye, Joseph (2004) *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs.
- Pihkala (1982) "Kotimaankauppa ja muut palvelut". Teoksessa *Suomen taloushistoria 2*. Helsinki: Tammi, 453–465.
- Rautkallio, Hannu (1991) *Kekkonen ja Moskova*. Helsinki: Tammi.
- Rillumarei ja valistus Kulttuurikahakoita 1950-luvun Suomessa* (1996, toim. Matti Peltonen). Historiallinen arkisto 108. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Ristimäki, Arhippa (1996) "Suomalaiset uutisfilmikatsaukset". Teoksessa Matti Peltonen (toim.) *Rillumarei ja valistus. Kulttuurikahakoita 1950-luvun Suomessa*. Historiallinen arkisto 108. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura, 251–282.
- Rothman, Steven B. (2011) "Revising the Soft Power Concept: What Are the Means and Mechanisms of the Soft Power?" *Journal of Political Power* 4:1, 49–64.
- Tilastokeskus (1962) *Suomen tilastollinen vuosikirja vuonna 1961*. Helsinki Tilastokeskus.

Toiviainen, Sakari (1983) *Risto Jarva*. Suomen elokuva-arkisto A 3. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Uusitalo, Kari (1965) *Suomalaisen elokuvan vuosikymmenet. Johdatus kotimaisen elokuvan ja elokuva-alan historiaan 1896–1963*. Helsinki Otava.

Uusitalo, Kari (1972) *Eläviksi syntyneet kuvat. Suomalaisen elokuvan mykät vuodet 1896–1930*. Helsinki: Otava.

Uusitalo, Kari (1975) *Lavean tien sankarit. Suomalainen elokuva 1931–1939*. Helsinki: Otava.

Uusitalo, Kari (1977) *Ruutia, riitoja, rakkautta... Suomalaisen elokuvan sotavuodet 1940–1948*. Suomen elokuvasäätiön julkaisusarja n:o 3. Vammala: Suomen elokuvasäätiö.

Uusitalo, Kari (1978) *Hei, rillumarei! Suomalaisen elokuvan mimmiteollisuusvuodet 1949–1955*. Suomen elokuvasäätiön julkaisusarja n:o 5. Helsinki: Suomen elokuvasäätiö.

Uusitalo, Kari (1981) *Suomen Hollywood on kuollut. Kotimaisen elokuvan ahdinkovuodet 1956–1963*. Suomen elokuvasäätiön julkaisusarja n:o 12. Helsinki: Suomen elokuvasäätiö.

Uusitalo, Kari (1984) *Umpikuja? Suomalaisen elokuvan vaikeat vuodet 1964–1969*. Suomen elokuvasäätiön julkaisusarja n:o 15. Helsinki: Suomen elokuvasäätiö.

Uusitalo, Kari (1994) *Kuvaus – kamera – käy! Lähikuvassa suomifilmit ja Suomi-Filmi Oy*. Suomen elokuvatutkimuksen seura ry. Helsinki Kirjastopalvelu.

Uusitalo, Kari (1999) *Suomi-Filmin 100-vuotias suurmies Risto Orko*. Helsinki: WSOY.